

Udruženje/udruga "BH novinari", Kralja Tvrtka 5/5, 71000
Sarajevo Telefoni: 033 223 818, 033 217 302
E-mail: bhnovinari@bhnovinari.ba, WEB: www.bhnovinari.ba

ANALIZA GOVORA MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK SA PREPORUKAMA

Teorijski kontekst

U svakom društvu postoje različite vrijednosti koje se u zavisnosti od njihovog značaja, štite na različite načine.

Postoje vrijednosti koje su opšteprihvaćene kao principi koji igraju značajnu ulogu u društvu, međutim one kao takve nemaju formalno-pravnu zaštitu.

Također, vrijednosti manjeg značaja, odnosno one vrijednosti koje se moraju štiti određenim oblikom sankcionisanja koji ne iziskuje strožije kažnjavanje, se štite prekršajnim odredbama, odnosno prekršajnim zakonima.

Nadalje, većina današnjih krivičnih zakonodavstva ne sadrži inkriminaciju ovakvog karaktera, jer se polazi od stava da u rješavanju ovih problema prednost treba dati drugim, prije svih političkim sredstvima. Manji broj zemalja ipak daje prednost krivičnom pravu, pogotovo kada su u pitanju najteži oblici napada i ugrožavanja međunacionalnih ili vjerskih odnosa. To može biti opravdano naročito u onim zemljama u kojima je ovo specifičan i osjetljiv problem, samo se može postaviti pitanje kako definisati ovu inkriminaciju i u koju kategoriju djela je svrstati.

Konačno, vrijednosti najvišeg značaja se štite krivičnim zakonima i krivičnim sankcijama različite vrste i raspona.

U kontekstu ovako formulisanih načela treba tumačiti odredbe koje sankcionišu "govor mržnje" kao društveno ponašanje različitog stepena neprihvatljivosti u skadu sa osobinama svakog društva pojedinačno.

Uzmimo u obzir karakteristike bh. društva – imamo još uvijek snažne posljedice okončanog konflikta, dominacija kolektivnih identiteta, podijeljenost društva po

etničkim linijama, medijska isključivost, razočita percepcija i istorijski prikaz proteklog rata ovisno koja etnička skupina o njemu govori, te monoetnički obrazovni sistemi – najrazličitiji akti bazirani na mržnji i predrasudama (od govora mržnje do fizičkih napada) čine se kao sastavni dio postkonfliktnog paketa u BiH. Kada pogledamo svaka od pomenutih kategorija zvuči dovoljno ozbiljno i zabrinjavajuće da označi suštinu nepoželjnog ponašanja, pa nije iznenađujuće da se sve ove kategorije u javnom govoru često koriste kao sinonimi. S druge strane, razumijevanje prirode djela zasnovanih na mržnji i predrasudama i njihova odgovarajuća kategorizacija od suštinske su važnosti jer određuju arsenal mogućih zakonskih i drugih mjera usmjerenih na njihovo suzbijanje.

BiH kontekst

Iako ni u Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije BiH niti Ustavu Republike Srpske nema eksplicitne zabrane „govora mržnje“, u njima ipak postoji vrlo široka ustavno-pravna osnova da se zaštite ljudska prava i osnovne slobode i od izjava koje se mogu okarakterisati kao govor mržnje. Takva ustavna osnova, koja podrazumijeva i direktnu primjenu međunarodnih standarda ljudskih prava i osnovnih sloboda uključujući i zaštitu od diskriminacije i rasizma, ostavlja dovoljno prostora za daljnje zakonodavno djelovanje u cilju zaštite od „govora mržnje“ koji podstiče, opravdava ili veliča diskriminaciju po bilo kom osnovu.¹

Međutim, pravni okvir za sprečavanje govora mržnje u BiH još nije usklađen sa svim navedenim međunarodnim standardima i preporukama koje je BiH dobila od nadzornih tijela. Zbog toga, ali i zbog zapaženog pojačanog govora mrženje u javnom prostoru, ECRI je u izvještaju iz 2010. godine, izrazio duboku zabrinutost što „političke stranke i dalje koriste nacionalističke argumente u javnom govoru“, kao i zato što su „posljednjih nekoliko godina, visoki politički lideri, na primjer, javno negirali zločine protiv čovječnosti koji su priznati od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, planirali posjete osuđenim ratnim zločincima u susjednim državama, podizali istaknute simbole jednog konstitutivnog naroda, vrijeđajući osobe koje pripadaju drugim etničkim grupama, te izjavljivali da neće prihvatiti da im sudi sudija koji pripada drugom konstitutivnom narodu“. ECRI je naročito ukazao da je zabrinjavajuće to što „politički lideri na visokim pozicijama ne samo da ne osuđuju takvu vrstu javnog govora, nego i sami u njemu učestvuju“. U vezi s tim, ECRI je naglasio „da je javni govor u kojem se drugi (koji se razlikuju, npr., po njihovom etničkom porijeklu ili vjerskim uvjerenjima), prikazuju kao isključiviti krivci za probleme cijelog društva, [...] duboko štetan ne samo za pojedince nego i za društvo u cjelini“. Stoga je u preporukama u vezi sa ovim problemom, ECRI pozvao političke lidere „da zaustave spiralu netolerantnog nacionalističkog govora čija je primarna zadaća pripisivanje krivice nekom drugom i rasplamsavanje napetosti umjesto izgradnje povjerenja između etničkih grupa“. Također, ECRI je ponovo ukazao na neophodnost zakonske zabrae podsticanja mržnje „koje će biti primjenljivo na sve političare koji daju rasističke i ksenofobične izjave odnosno primjedbe“, ali i da se preduzmu „ad hoc mjere posebno u pravcu suzbijanja kooorštenja

---

¹ Više o ustavno-pravnom okviru vidjeti u T. Cvjetičanin, S. Sali-Terzić, S. Dekić: *Strategije isključivanja: Govor mržnje u BH javnosti*, Media Centar, 2010., dostupno na: <http://www.media.ba/bs/content/consectetuer-justum-rusticus-utinam>

etnički zapaljivog javnog govora od strane političkih vođa, uključujući npr. Zakonske odredbe koje dopuštaju zabranu javnog finansiranja za političke stranke čiji su članovi odgovorni za rasističke ili diskriminatorne postupke“.²

Istovremeno, ECRI je ukazao da BiH čini neprekidne napore, „zajedno sa Regulatornom agencijom za komunikacije, u pravcu poduzimanja potrebnih mjera protiv širenja poruka koje podstiču nasilje motivisano govornom mržnje putem štambanih, audiovizuelnih i elektronskim medija i novih telekomunikacionih tehnologija“, ali i da je „duboko zabrinut zbog izvještaja jednog broja izvora koji naglašavaju da je govor mržnje u medijima u porastu kao i nacionalistička i zapaljiva retorika u medijima“, da mediji „često izvještavaju bez ikakvog kritičkog osvrt, intenzivirajući netolerantni javni govor političara prilikom emitovanja vijesti na etnički pristrasan način, ili da akcentuju etničko porijeklo osumnjičene osobe bez obzira da li je takvo pominjanje uopće relevantno za datu temu“, kao i da mediji „sve više postaju instrumentalizirani, između ostalog, i od strane političara koji koriste nacionalne, etničke i vjerske poruke kao sredstvo etničke i vjerske netolerancije kao bi sebi opskrbili određeni uticaj“. Imajući to u vidu, ECRI je ohrabrio vlasti u BiH „da izvrše uticaj na medije, bez zadiranja u njihovu uredničku nezavisnost“ kako bi se obezbijedilo izvještavanje koje neće doprinosti stvaranju nerijateljске atmosfere, ali i radi ostvarivanja proaktivne uloge medija u suprotstavljanju takvoj atmosferi. Istovremeno, vlastima je preporučeno da „mediji koji narušavaju zabranu podsticanja mržnje budu propisano krivično gonjeni i kažnjeni“.³

Krivično-pravna zaštita

Krivičnopravna regulacija mržnje i predrasuda, pored toga što je stvar sve evropskog konsenzusa, direktno je vezana za obaveze BiH u kontekstu implementacije Konvencije UN o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Važno je utvrditi u kojoj mjeri BiH prati pomenute regionalne i globalne standarde. Krivičnopravna regulacija mržnje i predrasuda, pored toga što je stvar sve evropskog konsenzusa, direktno je vezana za obaveze BiH u kontekstu implementacije Konvencije UN o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.

Samostalno krivično djelo u domenu mržnje i predrasuda u svim krivičnim zakonima u BiH je definisano na sličan način, kao „izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u BiH“ „javno izazivanje... netrpeljivosti među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji“, „izazivanje i raspaljivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, ili širenje ideja o superiornosti jedne rase ili naroda nad drugim...“, odnosno „javno izazivanje ili raspaljivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti među konstitutivnim narodima i ostalima...“

---

² Izvještaj ECRI-a za BiH (četvrti ciklus monitoringa), usvojen 7.12.2010., objavljen 8.2.2011., str. 25, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/bosnia_herzegovina/BIH-CBC-IV-2011-002-BIH.pdf

³ *Idem.*, str. 26.

Iz navedenih definicija jasno je vidljiv element javnosti, odnosno činjenica da je za postojanje ovog krivičnog djela potrebno da je učinjeno u javnoj sferi. Dakle, izazivanje netrpeljivosti jedino može da se desi na taj način i to je jedna od bitnih karakteristika ovog djela u odnosu druga krivična djela počinjena iz mržnje.

Međutim, vidljive su i nezanemarive razlike: na prvi pogled, definicija ovog krivičnog djela u krivičnim zakonima u BiH je sveobuhvatna, jer u pravilu eksplicitno navodi nacionalne, rasne i vjerske osnove. S druge strane, čini se da fokus na konstitutivne narode u definicijama KZ BiH, KZ FBiH i KZ Brčko Distrikta nepotrebno komplikuje identifikovanje kolektivnih karakteristika i identiteta obuhvaćenih ovom definicijom. Strogo uzevši, nije jasno da li je i ako jeste, na koji način njima obuhvaćena i kategorija nacionalnih manjina, odnosno šira kategorija „ostalih“. Postavlja se pitanje, da li, u sveopćoj kolektivizaciji svih sfera društvenog života u BiH i pojedinci – građani BiH koji ne pripadaju nijednom od zaštićenih etničkih identiteta mogu biti žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje?

Postoji, također, i problem kada je riječ o primjeni ovih odredbi u praksi. Budući da je suštinski isto krivično djelo predviđeno i Krivičnim zakonom BiH i KZ-ovima entiteta i Brčko Distrikta, postavlja se pitanje nadležnosti za njegovo procesuiranje. Pretpostavka je, da je namjera zakonodavca bila da Tužilaštvo BiH procesuiraju teže oblike ovog krivičnog djela, međutim to nije vidljivo iz relevantnih odredbi, čak ni u domenu sankcija. Evidentno je da u dosadašnjoj praksi procesuiranja ovog krivičnog djela, nije bilo problema u utvrđivanju nadležnosti (što je uglavnom posljedica statično ponašanje Tužilaštva BiH), ovaj problem je neophodno riješiti ustvari na nivou zakonske regulative.

Krivično djelo Izazivanja narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti propisano je u tri krivična zakona u Bosni i Hercegovini.⁴

Pored same činjenice što je ovo krivično djelo propisano u tri različita zakona mora se istaći da je zakonski tekst između KZ FBiH i KZ RS potpuno različit i da su za iste/slične krivičnopravne radnje zapriječene različite sankcije.

Krivično-pravna zaštita u BiH protiv govora mržnje još nije zadovoljavajuća, jer niti u jednom krivičnom zakonu u BiH, rasističke uvrede i klevete, izražavanje rasističke ideologije, širenje ili distribuciju rasističkog materijala i poricanje ili opravdavanje zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina nisu definisani kao krivično djelo, niti je propisano da će rasističke pobude predstavljati otežavajuću okolnost u odnosu na sva krivična djela. Osim toga, kako je to i ECRI primijetio, u BiH još nije sankcionisano negiranje holokausta, genocida i ratnih zločina, uprkos jasnoj međunarodnoj obavezi. Također, krivični zakoni ni na koji način ne regulišu sve učestaliji, veoma raširen i dostupan veoma širokom krugu korisnika govor mržnje putem Interneta, iako je Dodatni protokol uz Konvenciju o cyber kriminalu BiH ratifikovala još 2006. godine.⁵

---

⁴ KZ FBiH član 163., KZ BD član 160. i KZ RS član 390.

⁵ Opširnije u *Strategije isključivanja*, bilj. 21.

Zaštita koju propisuju drugi zakoni

S druge strane, nešto određenija definicija pojma govora mržnje može se naći u Zakonu o zabrani diskriminacije iz 2009. godine,⁶ koji eksplicitno propisuje da je podsticanje na diskriminaciju „svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje“ i da je zabranjeno (član 4. stav 6.). Međutim, iz teksta ovog zakona nije jasno kako će se u praksi provesti ovakva zabrana, osim što se propisuje da „svako lice ili grupa lica koja smatra da je diskriminirana može tražiti zaštitu svojih prava putem postojećih sudskih i upravnih postupaka“. U takvoj situaciji, kada postoje značajni nedostaci u krivičnom zakonodavstvu u vezi sa kriminalizacijom govora mržnje, ne može se očekivati da će biti moguće ostvariti adekvatnu zaštitu pozivanjem na Zakon o zabrani diskriminacije.

Zakon o ravnopravnosti spolova iz 2003. godine⁷ zabranjuje diskriminaciju po osnovu spola i spolne orijentacije i propisuje da je zabranjeno „javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol“, te obavezu medija da kroz programske koncepte razvijaju svijest o ravnopravnosti spolova (član 21. st. 2. i 3.). Međutim, kad je u pitanju sudska zaštita, Zakon o ravnopravnosti spolova upućuje na „zaštitu tog prava u postupku u kojem se odlučuje o o tom pravu kao glavnom pitanju, a može se tražiti i zaštita u posebnom postupku za zaštitu od diskriminacije u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH“ (član 23.). Također, iako Zakon o ravnopravnosti spolova eksplicitno propisuje da je nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje na osnovu spola, „kojim se ugrozi mir, duševno zdravlje i tjelesni integritet“ neke osobe, krivično djelo za koje je moguće izreći kaznu od 6 mjeseci do 5 godina zatvora, nema podataka o tome da li je i u koliko slučajeva vođen takav postupak i kako je okončan. Naprotiv, u slučaju koji je javnosti poznat kao Queer festival, niti jedna institucija nije reagovala zbog nasilja izvršenog prema posjetiocima festivala organizovanog 2008. godine, a zbog nepreduzimanja bilo kakvih koraka radi krivičnog gonjenja napadača, 2011. godine je podnesena apelacija Ustavnom sudu BiH, koji o predmetu u vrijeme nastanka teksta još nije bio odlučio.⁸

Bitno je pomenuti i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH (Zakon o slobodi vjere) zabranjuje svaku diskriminaciju koja je zasnovana na vjeri ili uvjerenju „kako je to definirano ovim zakonom“, te propisuje da je crkvama i vjerskim zajednicama „zabranjeno da u propovijedanju vjere i drugim djelovanjima šire netrpeljivost i predrasude prema drugim crkvama i vjerskim zajednicama, prema njihovim vjernicima ili prema građanima bez vjerskog opredjeljenja, da onemogućuju slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja, da djeluju na način koji je protivan pravnom poretku, javnoj sigurnosti, moralu ili na štetu života i zdravlja, odnosno na štetu prava i sloboda drugih“. Ova odredba suštinski predstavlja zabranu govora mržnje, ali samo na nivou proklamacije takve zabrane, jer zakon ne propisuje bilo kakve sankcije.

---

⁶ Sl. gl. BiH br. 59/09

⁷ Sl. gl. BiH br. 16/03, 102/09 32/10, dostupan i na: <http://www.arsbih.gov.ba/bhs/pravni-okvir/zakon-o-jednakosti-spolova-u-bih>

⁸ Edina Nurikić, *Queer Sarajevo festival 2008: Kolaps sistema*, <http://www.diskriminacija.ba/node/72>

Ovo znači da bi se zaštita trebala ostvarivati putem krivično-pravne zaštite u koje, kako je već rečeno nije adekvatno.

Regulacija i samoregulacija u oblasti medija

Kodeks o emitiranju radio televizijskog programa Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) eksplicitno zabranjuje govor mržnje tako što radio i televizijskim kućama zabranjuje emitovanje materijala koji prenose „jasan i neposredan rizik od podsticanja etničke ili vjerske mržnje između zajednica u Bosni i Hercegovini, ili koji može biti protumačen u smislu poticanja na nasilje, nered i nemire“.⁹ Programski sadržaji navedenih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina, niti izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje, a zabranjeno je emitiranje sadržaja kojim se pripadnost etničkoj grupi, spol ili seksualna opredijeljenost potenciraju kao oblik diskriminacije prema navedenim kategorijama. Također, elektronski mediji su dužni izbjegavati korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom, bilo kojom, društvenom grupom. Izuzetak predstavlja, isključivo, korištenje materijala u kojima se govor mržnje koristi kao dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada, s tim da predstavljaju dio objektivne novinarske informacije i da su objavljeni bez namjere da se podstiču zabranjene radnje, odnosno sa namjerom da se kritički ukaže na takve radnje.

Za kršenje navedenih odredaba Kodeks propisuje sankcije u vidu „izvršnih mjera“ propisanih u Zakonu o komunikacijama¹⁰ i to u rasponu od usmenog ili pismenog upozorenja do oduzimanje dozvole,¹¹ odnosno na osnovu Pregleda povreda i odgovarajućih kazni koje izriče Regulatorna agencija za komunikacije, koji je donesen na osnovu Zakona o komunikacijama. U praksi se ova odredba primjenjuje redovno.¹² Npr. odlukom RAK-e od 5. januara 2010. JP Radio postaja Široki Brijeg kažnjena je novčanom kaznom od 1000,00 KM jer je

tokom navijačkih nereda u Širokom Brijegu 4. oktobra 2009. godine izvještavala o događajima na način koji može biti protumačen u smislu poticanja na nasilje, nered i nemire, čime su prekršeni član 3. stav 2. “Opšti principi“, kao i član 4. “Govor mržnje“ Kodeksa o emitovanju RTV programa.¹³

---

⁹ <http://www.rak.ba/hr/broadcast/c-actvts/?cid=4657>

¹⁰ <http://www.rak.ba/bs/legal/?cid=2428>

¹¹ „Agencija je ovlaštena da primjenjuje izvršne mjere srazmjerno prekršajima kako slijedi:

- a) usmena ili pismena upozorenja;
- b) inspekcijski pregled sredstava za koje je izdata dozvola;
- c) konkretan zahtjev za preduzimanje određene radnje ili obustavu, koji se mora ispoštovati u okviru zadanog roka;
- d) iznos određene novčane kazne ne smije biti veći od 150.000 KM u slučaju namjerne povrede ili povrede iz nehata pojedinih odredbi zakona ili uslova koji se navode u izdatoj dozvoli ili kodeksima rada i pravilima Agencije. Iznos izrečene novčane kazne srazmjeran je težini prekršaja i, tamo gdje je primjenjivo, bruto finansijskom prihodu ostvarenom na osnovu prekršaja. U slučaju da se povrede ponove, izrečena novčana kazna ne smije biti veća od 300.000 KM. Agencija izrađuje pregled povreda i odgovarajućih kazni, koji usvaja Vijeće ministara;
- e) nalog za obustavu emitiranja ili pružanja javnih telekomunikacionih usluga na period ne duži od tri mjeseca;
- f) oduzimanje dozvole.“

¹² <http://www.rak.ba/bs/legal/?cid=5281>, vidjeti čl. 17.

¹³ <http://www.rak.ba/bs/public-affairs/pressr/>

S druge stranje, analizom programa „Priče o pjesmama: Sprem’te se sprem’te“ kojeg je RTRS emitovala 28. februara 2010 godine RAK nije utvrdila da se ne radi o govoru mržnje zato što je

ustanovila da se radi o dokumentarnom programu na temu nastanka pjesme „Sprem’te se sprem’te“, o čemu su govorili različiti sagovornici, te emitovani različiti arhivski snimci, predstavljajući pjesmu u različitim istorijskim kontekstima. Emitovanje pjesme „Sprem’te se sprem’te“ kao dijela autorsko/dokumentarnog rada u ovom slučaju, po svom sadržaju, isključivo pruža informacije o nastanku i korištenju same pjesme kroz vrijeme.¹⁴

Kako izvještavaju predstavnici RAK-e, od 2001. godine broj prijava zbog govora mržnje u medijima je u stalnom padu, a u 2012. godini RAK-i nije bio prijavljen niti jedan slučaj govora mržnje.¹⁵ Može se pretpostaviti da je jedan od razloga i taj što je u istom periodu došlo do porasta broja korisnika interneta, koji sada počinje predstavljati jedan od najvećih kanala kojima se govor mržnje širi.

Govor mržnje putem interneta

Često se može čuti da je, povećanjem korištenja interneta i raznih društvenih mreža, govor mržnje u BiH evoluirao, odnosno promijenio oblik i nositelje, a da su oni koji se koriste govorom mržnje putem interneta uglavnom sakriveni zato što su anonimni ili imaju lažne profile. Onemogućavanje govora mržnje u medijima i na internetu je princip ugrađen u Kodeksom za štampu i online medije Vijeća za štampu.¹⁶ Žalbe o govoru mržnje u medijima i na internetu podnose se Žalbenoj komisiji Vijeća za štampu, koja opet nema mehanizme za sankcionisanje onih koji krše princip zabrane, već zavisi od saradnje sa nadležnim organima gonjenja. Naime, Žalbena komisija može ispitati slučaj povodom kojeg mu je podnesena žalba, ukazati na problem i dati preporuku, ali ne može nametnuti bilo kakvu sankciju. Npr. u slučaju poznatom kao „slučaj Galić“, Žalbena komisija je razmotrila 15 žalbi na pisanje štampanih i online medija, od kojih se najveći broj odnosio na pisanje medija i komentare posjetilaca portala o dešavanjima u vezi sa projekcijom filma „Neđo od Ljubuškog“.¹⁷ Žalbena komisija je zaključila da je zabrinjavajuće to što „(naj)veći dio pomenutih tekstova i komentara sadrži, na žalost, primjere širenja mržnje i huškanja, brutalne diskreditacije ljudi, diskriminacije ili poništavanja temeljnih moralnih i općih ljudskih vrijednosti“, te je apelovala „na urednike medija i novinare, da se daleko odgovornije angažuju na afirmaciji, prije svega, profesionalnog novinarstva“ i na dosljednu primjenu Kodeksa.¹⁸

---

¹⁴ *Idem.*

¹⁵ <http://www.bhmagazin.com/bih-index/item/9651-okrugli-stol-o-zaustavljanju-i-ka%C5%BEnjavanju-govora-mr%C5%BEnje-u-medijima.html>

¹⁶ http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9&lang=bs

¹⁷ Nakon što je u javnost prikazan film o njenom pokojnom suprugu, humanisti Neđi Galiću koji je u ratu spasio mnoge bošnjačke porodice, njegova supruga, Štefica Galić, pretučena je i verbalno zlostavljana u svom rodnom Ljubuškom.

¹⁸ http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=1247:saoptenje-albene-komisije-vijea-za-tampu-u-bih-povodom-tekstova-i-komentara-u-vezi-sa-sluajem-gali&catid=200:saoptenja-albene-komisije&Itemid=37

Da bi se princip zabrane govora mržnje što efikasnije primijenio u praksi, Vijeće za štampu je pokrenulo i akciju pod nazivom „Niste nevidljivi“, kojoj je upravo cilj da, u saradnji sa nadležnim organima, oni koji šire govor mržnje putem društvenih mreža i interneta općenito, budu sankcionisani na odgovarajući način.¹⁹ procesuiranje i sankcionisanje onih koji putem raznih društvenih mreža i interneta općenito šire govor mržnje.

Zaključak i preporuke

Govor mržnje je i dalje, na razne načine, prisutan u bosanskohercegovačkoj društvenoj i političkoj sceni. Na žalost, jedan od glavnih problema je nespремnost da se dosljedno provodi načelo vladavine prava, odnosno da se dosljedno primjenjuju zakoni i afirmišu standardi ljudskih prava, te da se suzbija diskriminacija u svakom obliku i na svaki mogući način. Osim toga, BiH u svom obrazovnom sistemu nema program obrazovanja za ljudska prava i građanskog obrazovanja, što je sigurno veoma ozbiljan problem koji u velikoj mjeri otežava suprotstavljanje govoru mržnje na društvenoj sceni općenito. Govor mržnje, kako to ukazuje i ECRI izvještaj o BiH iz 2010. godine, vodi u političko nasilje, dovodi do najtežih kršenja ljudskih prava i, u krajnjoj liniji, do zločina.

S druge strane, ima i slučajeva namjerno pogrešnog korištenja pojma govora mržnje, sa ciljem onemogućavanja i anatemisanja bilo kakva kritike nečijeg javnog djelovanja ili bilo kakve izjave koja se nekome ne sviđa.²⁰ Osim toga, nerazumijevanje suštine i opsega zaštite slobode izražavanja i zabrane govora mržnje, dovode do trivijaliziranja ovog pojma, što samo može štetiti naporima da se istinskom govoru mržnje suprotstavi na pravi način.²¹

Da bi se zaista efikasno suprotstavilo govoru mržnje i da bi se, istovremeno, u punoj mjeri sačuvala sloboda izražavanja kao temelj demokratskog društva, potrebno je ispravno prepoznati govor mržnje u svakom obliku i preduzeti mjere koje mogu, između ostalih, uključivati:

- Treba uskladiti zakone na nivou čitave BiH kada je riječ o suzbijanju govora mržnje, uključujući i govor mržnje prema ženama, radi efikasnije i lakše zaštite žrtava;
- Treba vršiti obuku sudija i tužilaštva budući da je vidljiv neujednačen tretman predmeta na sudovima koji se odnose na govor mržnje i uopšte diskriminaciju; takođe, vršiti obuku i advokata i policije odn. svih onih koji učestvuju u primjeni propisa i djeluju kao procesne strane u postupku;

---

¹⁹ Bilj. 33.

²⁰ Za ilustraciju može poslužiti publikacija „Reisofobija“ iz 2010. Godine, u kojoj se potpuno nekritički svaka izjava koja negativno govori o nekom potezu ili izjavi bivšeg reisa Mustafe ef. Cerića proglašava islamofobijom, odnosno govorom mržnje. Publikacija dostupna na:

http://www.rijaset.ba/images/stories/Za-download/Reisofobija_FA_PDF.pdf

²¹ Vidjeti, npr., <http://manjine.ba/?p=6893>

- Treba pratiti savremene tokove imajući u vidu da su prepoznati nedostaci regulative govora mržnje na međunarodnom nivou, te pratiti izmjene i sukladno s tim mijenjati nacionalne propise;
- Treba povećati pravnu predvidljivost zakona s obzirom na neujednačen tretman na sudovima;
- Posebno je bitno da se govor mržnje taksativno uvede u Zakon o zabrani diskriminacije odn. u Zakon o ravnopravnosti polova; zabrana govora mržnje s obzirom na spol se izvodi iz tumačenja zakona, no imajući u vidu da većina pravnik/ca u BiH zazire od tumačenja zakona bolje je i efikasnije da se to izričito navede u zakonima kao diskriminacija odn. podsticaj na diskriminaciju;
- Treba sankcije za govor mržnje ugraditi u Izborni zakon BiH budući da je on više nego manifestan u toku predizbornih kampanja;
- Treba jačati materijalne i kadrovske kapacitete institucionalnih mehanizama (Gender centara, Ombudsmana...) imajući u vidu da je problem govora mržnje uopšte i prema ženama širok, što po uzrocima što po posljedicama i da se kao takav ne može birokratizirati već se tiče sveopšte društvene senzibilizacije i rodne osvještenosti;
- Treba vršiti stalne a ne samo *ad hoc* monitoringe o prisutstvu govora mržnje prema ženama u javnoj sferi; budući da je govor mržnje širi pojam i da se ne ispoljava samo u medijima, treba ga istraživati i u ostalim segmentima javne sfere, kao što su nauka, obrazovanje, kultura, umjetnost, sport i koristiti interdisciplinarni pristup;
- Treba jačati i osnaživati žensku mrežu i osposobiti je da reaguje na *sve* slučajeve govora mržnje prema ženama, a ne samo selektivno i *ad hoc*;
- Aktivnost i angažman žena u civilnom društvu treba učiniti vidljivijom i boriti se protiv društvenih stereotipa prema ovom obliku angažmana i feminizmu uopšte kao teorijsko-praktičnom alatu za ravnopravnost žena da bi učinak reagovanja ženske mreže bio vidljiviji i snažniji;
- Treba pospješiti saradnju civilnog društva i vladinih institucija na promociji i zaštiti ljudskih sloboda i prava na život bez diskriminacije, a što je između ostalog i obaveza po zakonu (postojeći zakon o diskriminaciji u članu 13. navodi da su nadležne institucije u čijoj su nadležnosti zaštita ljudskih prava i borba protiv diskriminacije obavezne da sarađuju sa organizacijama civilnog društva koje se bave ovom oblašću).
- Treba pojačati društveni pritisak na medije da poštuju sve odredbe novinarskog kodeksa, i u isto vrijeme raditi na edukaciji i senzibilizaciji novinara i novinarki, ali i najšire javnosti da traži od medija kvalitetne sadržaje;
- Treba iznaći adekvatna rješenja vezano za širenje govora mržnje na internetportalima koji služe kao poligon za gotovo nesmetano širenje govora mržnje;

- Treba razvijati koncept medijske pismenosti i osposobiti publiku da razlikuje kvalitetne od nekvalitetnih sadržaja i da zahtjeva kvalitetne sadržaje; razvijati rodnu senzibilizaciju od najranije dobi s obzirom na uočenu dihotomiju privatno-javno, gdje se jedno govori kad se poruka šalje u etar a sasvim drugo kad poruke nisu medijski praćene te stereotipije i različiti oblici diskriminacije prema ženama i dalje nesmetano cirkulišu *upravo* zato što su medijski nevidljive;
- Teme kao što su govor mržnje, diskriminacija, rodna ravnopravnost i slično ne treba ostaviti na marginama obrazovanja već ih tretirati kao bitan društveni problem, uključiti u silabuse i učiniti ih sastavnim djelom formalnog obrazovanja, s obzirom na tendenciju da se ovim pitanjima uglavnom bavi NVO sektor kroz različite oblike alternativnog obrazovanja u formi radionica, seminara, kao i prisutna tumačenja da postoje nazovi bitniji društveni problemi i da će se ovi, navodno manje bitniji potom riješiti sami od sebe;
- Treba educirati i osnaživati žene da prijavljuju govore mržnje koji su im upućeni, imajući u vidu vrlo mali broj žalbi koje nadležne institucije (Institucija ombudsmena, gender centri) zaprime uopšte po pitanju diskriminacije na osnovu pola;
- Treba jačati saradnju svih relevantnih društvenih aktera i akterki u borbi protiv širenja mržnje po principima sinergije- gdje rezultat nije puk zbir pojedinačnih aktivnosti onih koji su uključeni u zajednički rad već prerasta u veći i novi kvalitet.

Naravno, ovo su samo neke od mjera koje može preduzeti država radi ispunjavanja svoje pozitivne obaveze – da zaštiti ljudska prava svakoga na svojoj teritoriji. Međutim, ono što je ključno za stvarnu promjenu stanja u bosanskohercegovačkom društvu, a naročito za promjenu vrlo zabrinjavajuće atmosfere netolerancije, ksenofobije, rasizma i drugih manifestacija raznoraznih predrasuda, svakako je promjena svijesti u društvu, za šta su odgovorni svi akteri na društvenoj sceni, a naročito mediji i organizacije civilnog društva.